

COLECȚII MUZEALE SĂTEȘTI

GHEORGHE BULEI
CICERONE MAREȘ

În amplul proces de integrare a valorilor culturale ale trecutului, în contextul cultural național se înscrie și activitatea de constituire a unor colecții muzeale sătești structurate pe domeniile marcante ale istoriei și etnografiei locale, care sintetizează mărturiile autentice, concrete ale geniului creator popular.

Acestea au un rol important în activitatea instructiv-educativă și de formare a tinerei generații în spiritul respectului profund față de trecutul istoric, facilitând totodată, prin prezența obiectelor ca atare, înțelegerea justă a vieții populare locale, a tradițiilor, în corelație cu transformările substanțiale și succesele obținute în ultimele decenii. Necesitatea recuperării materialelor cu valoare muzeală, a organizării colecțiilor sătești este un imperativ al vremii, mai ales că în etapa actuală, mai mult ca oricând, mutațiile de ordin economic, social și cultural, transformă radical structura tradițională a satului, situație ce antrenează înnoiri fără precedent. Arhitectura tradițională, îndeletnicirile, ocupațiile, precum și obiectele casnice devin realități, în aceste condiții „trebuie să ne grăbim să mai observăm ce mai rămîne de observat, să culegem ce mai rămîne de cules, căci mîine poate numai urme neînțelese vor rămîne din aceste minunate așezări relict, ce sînt martore aproape neschimbate a unui trecut ce numără multe zeci de secole și pe care avem încă marele noroc de a-l putea cerceta pe materialul viu dar și marea răspundere de a nu-l lăsa să piară necercetat”¹.

În deplin acord cu aceasta, Muzeul județean Dîmbovița a inițiat în ultimii ani o susținută activitate de cunoaștere a patrimoniului existent în colecțiile muzeale sătești.

La nivelul județului, colecțiile se diferențiază după :

- gradul de organizare ;
- numărul de piese ;
- locul de amenajare,

criterii în funcție de care putem preciza categoriile de colecții sătești existente pe raza județului : colțuri muzeistice școlare ; colecții școlare ; colecții muzeale sătești.

1. Racoviță, Emil, ETNOGRAFIA. O DISCIPLINĂ A ȘTIINȚELOR NATURII. în „Transilvania“, nr. 69, iulie-august 1928, nr. 7—8, p. 523.

Vom aborda în lucrare numai colecțiile muzeale sătești care își au punctul de plecare în colecțiile școlare constituite prin strădania unor intelectuali locali, interesați de istoria așezării, perseverenți și pasionați colecționari (Dumitru Ulieru — Pietroșița; Popescu Ilie — Malu cu Flori; Alexandrescu Mișu — Riul Alb; Codreanu Maria — Moroieni etc.); în unele situații strângerea pieselor s-a făcut prin intermediul „căutătorilor de comori“, sub atenta supraveghere și îndrumare a cadrelor didactice.

Strinse inițial ca puncte didactice, pentru ilustrarea unor aspecte concrete ale istoriei și culturii populare locale, obiectele își găsesc, cu timpul, destinația într-un ansamblu expozițional: case tradiționale (Pietroșița, Petrești, Bezdead) sau în așezămintele culturale și de învățămînt (Moțăieni, Malu cu Flori, Dobra, Cojasca etc.).

Activitate merituosă, apariția acestor colecții, care salvează de la o dispariție sigură o serie de elemente ale culturii populare tradiționale, reliefează o atitudine civică și patriotică ce oferă, prin prezentarea unor piese muzeistice, particularitățile de viață și coordonatele esențiale ale manifestării material-spirituale ale oamenilor locului².

Desigur că, acțiunea de colecționare s-a extins asupra întregului ansamblu de valori, (documentare, artistice, arheologice), ponderea în cadrul colecțiilor avînd-o în majoritatea cazurilor piesele etnografice, situație care a impus o axare a tematicii pe probleme de etnografie și artă populară, însoțită de argumentul istoric (arheologic și documentar) pentru elucidarea unor aspecte referitoare la vechimea localităților, la continuitatea de viață și locuire pe aceste meleaguri (topoare din piatră șlefuită de la Malu cu Flori; fragmente ceramice din epoca bronzului de la Pietroșița etc.), culminînd cu explozia informațională din secolele XIX—XX. Pentru perioada amintită, există serioase mărturii referitoare la implicațiile evenimentelor naționale asupra istoriei locale: documente din timpul revoluției de la 1848, reformelor agrare, războiului de independență, primului război mondial; la asemenea momente, localnicii și-au adus din plin contribuția printr-o participare directă, eroică, dovedind constituind-o numeroasele medalii, brevete de acordare a decorațiilor, acte de împrumut, arme, fotografii de epocă etc.

Inaugurate cu prilejul unor zile festive (acordarea unor diplome și distincții, sărbătoarea „Fiilor satului“ etc.) colecțiile muzeale sătești au cunoscut mai multe etape organizatorice:

- cunoașterea patrimoniului existent;
- cercetări de teren;
- completarea colecției prin achiziții și donații.

Cercetarea de teren s-a axat, în special, pe cunoașterea particularităților vieții și culturii populare locale, obținîndu-se informațiile și documentația necesară în vederea alcătuirii unei tematici științifice, bazată pe realitățile locului.

Investigațiile au fost orientate atît asupra specificului tradițional (ocupații, elemente de toponimie, arhitectura locuinței cu schemele de amenajare a interiorului, fenomenul artistic popular etc.) cît și în ceea ce privește integrarea creațiilor populare în circuitul de valori contemporane.

Proiectele tematice întocmite au sintetizat datele culese, în funcție de care s-a stabilit profilul expozițiilor. Muzeele au fost deschise în zona nordică a județului, în localități cu similitudini în ceea ce privește aspectele de viață și obiceiuri; de aici și planul tematicii puțin deosebit de la o localitate la alta.

Dacă, în linii generale, aceste colecții muzeale vor să reflecte unitatea culturii și civilizației populare din zona nordică a județului, fiecare dezvăluie și particularitățile locale. În principal, tematicile au fost concepute în strinsă interdependență cu materialul existent, pe principalele domenii de activitate economică, socială, în funcție de care s-a manifestat și creativitatea populară.

Vom trece în revistă colecțiile muzeale sătești mai importante, ce se disting atât prin valoarea pieselor, cât și printr-o formulă mai completă de amenajare.

Moșăieni

Colecția muzeală cuprinde un scurt istoric, date generale asupra evoluției localității în timp, cu mențiuni documentare și o grupare a pieselor etnografice pe criteriul funcționalității, ilustrând: ocupațiile (unelte și obiecte utilizate în agricultură, păstorit, cărăușie etc.; meșteșugurile tradiționale (unelte pentru dulgherie, tâmplărie etc.); industria casnică textilă (unelte și produse finite).

S-a încercat o reconstituire a unui interior țăranesc, cu gruparea firească, în norme tradiționale, a pieselor de mobilier, textile, obiecte de cult, facilitată de prezența unor elemente arhitecturale originale (stilpi de casă, ferestre).

În zona centrală a sălii sînt expuse obiecte de uz casnic; se impun prin formă și decorație bidelele și lingurile, piesele ceramice.

Portul popular de sărbătoare, cu multe dintre piese de proveniență musceleană, e grupat pe costume — bărbătești sau femeiești. Aspectul general al expoziției se completează fericit cu obiecte documentare, expuse în vitrine (arme și medalii, cărți vechi în chirilică, icoane, acte de împroprietărire).

Toate aceste elemente conferă colecției muzeale un caracter distinctiv, științific, ce dezvăluie în esență aspectele fundamentale ale vieții și tradițiilor localității, ale oamenilor săi.

Bezdead

O altă colecție, de data aceasta în întregime cu material etnografic și de artă populară, a fost amenajată în nord-estul județului, în comuna Bezdead, de pe valea Bizdidelului, afluent al Ialomiței, în iunie 1976.

Bezdeadul, una din vechile localități ale județului, atestată documentar în 1572³, cu o economie prosperă, se distinge prin mărturiile de cultură populară autentice, prin sensibilitatea artistică a creatorilor populari care au menținut pînă în contemporaneitate, viabile îndeletnicirile de tradiție: țesut șervete și covoare, prelucrarea pieilor, vînă-

³ Potra, George, TEZAURUL DOCUMENTAR AL JUDEȚULUI DÎMBOVIȚA (1418—1800), Muzeul județean Dîmbovița, Tgv., 1972, p. 118; doc. din 22 oct. 1572 de la Alexandru Mircea Voievod.

toarea etc. Impresionantă este arhitectura comunei, variată ca tip de plan, ca proporții și armonizare a formelor; grupate în zona centrală, case cu un singur nivel, dintre care remarcăm casa lui Ion Diaconescu, cu foișor „în trei ape” situat în stînga fațadei și două camere cu o tindă centrală, și cele cu două nivele, amintesc atmosfera veche a satelor.

Cele arătate, demonstrează fără echivoc necesitatea existenței unei colecții muzeale, care să adăpostească valorile culturale. Colecției muzeale i-a fost afectată o clădire proprie, încadrată arhitectural zonei centrale, cu trei camere și o sală, dintre care două sînt amenajate muzeistic. Colecția e grupată pe elemente funcționale (obiecte și unelte utilizate în ocupații — păstorit, agricultură, prelucrarea lemnului — obiecte de uz casnic, unelte pentru prelucrarea firelor, textile de interior și piese de port).

Interesantă, între exponate se află o presă de ulei de la începutul sec. XIX, cioplită în lemn, cu o puternică expresivitate pe care o accentuează patina vremii, formată din două planuri orizontale cu șuruburi filetate trecute prin grosimea blăni superioare și fixate la bază. Trebuie menționate piesele de port existente în colecție, expuse separat sau reunite pe costume; îndeosebi iile țesute, cu o decorație bogată, în care predomină nuanțe de negru și albastru asociate cu paiete, definesc aspecte revelatoare ale costumului local.

Malu cu Flori

În mai 1976, prilejuită de decernarea unor premii, la Malu cu Flori se inaugurează, într-un din sălile căminului cultural, o interesantă expoziție etnografică, cu materiale locale, concepută pe aceleași principii expoziționale, determinate de componența colecției. Ca repere specifice expoziției de aici surprindem piesele textile de interior: covoare cu decorație originală, utilizînd elemente vegetale stilizate, armonizate cromatic. Colecția are un număr de cca. 400 piese din toate domeniile vieții populare, strînse, în ultimii ani, prin intermediul elevilor. Obiectele și uneltele legate de ocupații, îndeletniciri casnice, piesele de mobilier și frumoasele costume naționale întregesc imaginea de ansamblu⁴.

Anterior s-a constituit colecția muzeală de la Petrești, pe teme de istorie și etnografie locală, cu concursul Muzeului județean Dîmbovița, prin împrumutarea de obiecte de muzeu⁵.

Pietroșița

Cea mai importantă colecție existentă în județ s-a alcătuit la Pietroșița⁶ într-o construcție tradițională de la mijlocul sec. XIX.

Prezentată publicului în septembrie 1974 ea e reorganizată în 1976, revăzută și completată cu noi piese și în ultimele două săli, unde s-a amenajat un interior tradițional, reunind totalitatea elementelor componente ale acestuia.

4. La reușita organizării expoziției, un prețios ajutor l-au adus Boescu Adriana — muzeograf și Tîmotei Constantinescu — restaurator pr.

5. „Scripta Valachica”, tom. IV, Tgv., 1972, p. 393—395.

6. „Documenta Valachica”, Tgv., 1974, p. 293—295.

Subliniem valoarea artistică a textilelor, îndeosebi a covoarelor cu motive tradiționale : roțițe pe negru, „România“ etc. de un ales rafinament al execuției și sensibilitate cromatică. Una din săli a fost rezervată expunerii întregului inventar al uneltelor folosite în industria casnică textilă ce a jucat un însemnat rol în economia țărănească locală. Pietroșița distingându-se ca un important centru de țesut covoare încă din secolele anterioare. Argumentăm, în acest sens, existența unui impresionant număr de covoare în casele vechi, cu o surprinzătoare varietate de motive decorative, diversificate în timp. Din întreaga gamă a ustensilelor pentru țesut amintim cele două războaie de țesut lână și pînză, vîrtelnițele, dintre care una datînd din sec. XIX, ce prezintă elemente primare de decor (șiruri de creștături în muchia superioară a suportului în cruce).

Între piesele de mobilier, o masă înaltă ce amintește de prezența la Pietroșița a revoluționarului pașoptist I. H. Rădulescu, compusă dintr-un ax masiv poligonal, decorat cu incizii, fixat într-o talpă în cruce, cu o platformă circulară, lucrată sub influența mobilierului orășenesc, reține atenția vizitatorului doritor de inedit.

Prin integrarea, în ansamblul expoziției etnografice, a argumentului istoric, muzeul respectiv va căpăta un caracter complex, ilustrînd mai amplu fenomenul istoric și etnografic local.

Rîu Alb

Prin valoarea deosebită a pieselor, multe dintre ele din sec. XIX, se impune colecția din satul Rîu Alb, com. Bărbulețu. Întîlnim aici, elemente decorative de arhitectură locală, obiecte de uz casnic folosite în gospodăriile cu caracter pastoral și mai ales păpușarele remarcabile prin decorație și modalitățile proprii de compunere a motivelor ornamentale de veche factură, ce ilustrează elocvent măiestria localnicilor, în arta prelucrării și înfrumusețării lemnului.

Răzvad

Continuînd activitatea pe aceleași coordonate, de achiziționare și valorificare a culturii populare, Muzeul județan Dîmbovița a revăzut în anul jubileului, 1977, expoziția etnografică și istorică din localitatea Răzvad. Aici, ca și în celelalte locuri, expunerea a fost ordonată tematic, tot după criteriul funcțional al pieselor, rezultînd un tot bine definit. Este vorba de prezența obiectelor specifice locului (de lemn, metal, textile etc.), reflectînd ingeniozitatea oamenilor în raport cu necesitățile vieții.

Răzvadul, primul sat atestat documentar din județ (1431)⁷ situat în imediata apropiere a fostei capitale, la locul de întîlnire a dealurilor subcarpatice cu cîmpia, a reprezentat o puternică zonă de cultivare a viței de vie. Astfel că, localnicii au avut printre îndeletnicirile obișnuite îngrijirea viilor și prepararea vinului. Dovezile materiale (linuri, teascuri, inventar de unelte folosite în vinificație) vorbesc de la sine, cu puterea

7. Potra, George, *op. cit.*, p. 107, doc. din 17 nov. 1431 de la Alexandru Aldea Voievod.

de convingere a obiectelor înseși, ce odinioară erau utilizabile, nu numai despre o preocupare moștenită de la daci, ci și despre procedeele tehnice întrebuintate, despre metodele de cultivare a viței de vie și amploarea sa pe dealurile ce mărginesc așezarea.

E numai un aspect din multitudinea ocupațiilor ce au determinat dezvoltarea ulterioară a Răzvadului.

Pentru expunere s-au folosit în toate cazurile mijloace moderne, diversificate în raport cu structura colecțiilor: panouri pentru etalarea pe verticală a pieselor, podiumuri, suportți metalici, vitrine etc., concepute și integrate mediului expozițional, în acord cu ideile tematice și punerea în valoare a materialului muzeistic.

Rețeaua de colecții muzeale, de muzee, din cadrul județului Dimbovița, este mult mai largă, oprindu-ne atenția numai asupra acelor organizate de Muzeul județean Dimbovița, în colaborare cu factorii culturali responsabili din comunele menționate.

Avînd un rol însemnat în educarea școlărilor, colțurile muzeistice școlare, destul de numeroase, suplinesc lipsa unor colecții sătești.

Prin ceea ce s-a realizat, prin preocupările viitoare, se are în vedere o antrenare mai cuprinzătoare a factorilor de răspundere din județ (C.C.E.P.C.S., căminele culturale, școlile) în canalizarea inițiativelor, a manifestărilor artistice culturale, pentru „stimularea mai puternică a spiritului de creație a maselor în sfera culturii”⁸, „încît oamenii muncii să-și poată petrece timpul liber cît mai plăcut și în același timp educativ”⁹.

Este un imperativ social-cultural de stringentă actualitate, un act de ridicare a conștiinței maselor ce se cere probat prin activitatea practică, concretă.

8. Congresul educației politice și al culturii socialiste, 2—4 iunie 1976, Ed. politică, București, 1976, p. 51.

9. „Revista muzeelor”, nr. 2/1973, p. 101.